

Menekülés Kárpátaljáról Ausztriába, az amerikai „fogságig”

Töredékek egy magyar orvosnő gyermekkorából

A kisgyermeknek nagyon könnyen alkalmazkodnak az őket körülvevő világhoz. A szegénység, a nyomor nem zavarja őket, ha hozzátartozóik szeretete veszi őket körül. Vidáman játszanak nyomorúságos körülmények között is, fantáziájuk mindent megszépít. Ezt a következtetést vontam le saját gyermekkorom emlékeit felidézve, hiszen én a háború alatt és az azt követő nyomorúságos időkben voltam kisgyermek, de sosem voltam boldogtalan. Ezt elsősorban szüleimnek köszönhetem.

Történetem arról szól, hogyan kellett menekülnünk az oroszok elől 1944 októberétől 1945 júniusáig Kárpátaljáról az ausztriai Spital am Pyhrnig teherautón, vonaton és ekhós szekéren borzalmas körülmények között, folyamatos életveszélyben. Gyakran csodával határos módon maradtunk életben. Az út nehezebb részét anyám a három kisgyerekekkel (a 12 éves Katóval, a hatéves Marival és a másfél éves Jancsival) egyedül tette meg, mert apámnak be kellett vonulnia. Ezt az utat nemcsak mi jártuk meg, hanem még sok száz vagy talán ezer menekülő család abban az időben.

Magamról csak annyit, hogy 1938-ban születtem Ungváron, 1942-től Huszton laktunk, mert apám a magyar állam által újonnan épített huszti telefonközpont műszaki igazgatója lett, anyám tanítónő volt. Igen jó polgári családi körülmények között éltünk. Családom felmenői főként középosztálybeliek voltak, pedagógusok, papok (görög katolikusok), akadt köztük gyógyszerész, jegyző és egyéb. Ungvárra nagymamámat vagy nővéremet (aki ott járt gimnáziumba) mindig személyautóval mentünk meg-

látogatni. Számomra az volt a nagy élmény, ha édesanyámmal vonattal utaztunk, mert apu nem ért rá. Ilyenkor az izgalmat számomra még az is fokozta, hogy az állomásról fiákerrel mentünk tovább. Akkoriban ugyanis nem taxik, hanem fiákerek álltak az állomás előtt, és vártak az utasokra.

A Kroó gyerekek az ekhós szekér előtt.
Balról jobbra: Jancsi, Mari, Kató.

Előzmények

1944. október végén az oroszok bejövetelétől félve családom úgy határozott, hogy elindul nyugat felé. Apám foglalkozása és stratégiai fontos hivatali beosztása elegendő ok volt rá, hogy ezt a lépést megtegyük. Szörnyű hírek terjedtek el az orosz katonák tetteiről: a nőket megerőszakolják, a férfiakat megölik, és mindent elrabolnak. Bútorainkat és egyéb in-

góságainkat elvittük ott maradó rokonainkhoz, mert úgy gondoltuk, ha vége lesz a háborúnak, és rendeződnek a viszonyok, később visszatérünk. A háborúnak ugyan vége lett, de mi nem mentünk vissza, mert Kárpátalját a Szovjetunióhoz csatolták, rokonaink férfi tagjainak nagy részét vagy elvitték a Gulagra, vagy kivégezték, mint Boldog Romzsa Tódort, az ungvári görög katolikus püspököt, vagy keresték hasonló céllal, így apámat és a velünk együtt elmenekült nagybátyámat is, aki jegyző volt. Ingóságainkat az oroszok elvették a rokonoktól, így ott semmink sem maradt. Bármennyire igyekeztek is lezárni, szörnyű hírek jöttek át a határon. Levelezni nem lehetett, így nagymám haláláról is csak valamilyen a határon dolgozó jótét vagy megvehető lélek útján értesültünk, mert az emberi leleményesség mindig is határtalan volt.

A menekülés első, még megtervezett, biztonságos része

Menekülésünk az oroszok elől a legszükségesebb kevés holmival és élelmiszerral először egy teherautóval történt. A szükséges holmik között három koffer ruhanemű, tollas dunyhák és egy nagy perzsaszőnyeg volt. Ezek mindvégig velünk voltak a menekülés alatt, igen jó szolgálatot tettek, mert megóvtak a megfagyástól. Velünk tartott anyám nővére is, akinek szintén 3 hasonló korú gyermeke volt. Félelmük onnan eredt, hogy férje, mint említettem, jegyző volt. Első úti célunk Sátoraljaújhely volt, ahol apám öccse élt. Ott egy üres iskola egyik tantermében szálltunk meg, ahol tízen éltünk néhány napig, amíg nem értek be az oroszok, és nem kellett menni tovább.

A következő állomás Ipolyság volt, ahol anyám egyik nővére volt tanítónő. Ő szerzett számunkra egy kis kétszobás megüresedett lakást. Nála nem tudtunk lakni, mert nem volt hely.

Két emlékem maradt ebből az időből. Az egyik az ünnepi ebéd története. Kaptunk egy csirkét. Anyám és nővére, Anci néni úgy döntöttek, hogy paprikás csirkét főznek az egész állatból, mert az a legkiadósabb. Először a gyerekek között osztották el a legjobb falatokat, majd a maradékot a szülőknek kellett volna megenniük, de csodálatos módon senki sem volt éhes, és a csirke sok volt a tíz embernek, és nem fogyott el. A család végül nagy nevetésben tört ki, és valahogyan egymásnak kínálgatva a csontocskákat mégis elfogyott. Azóta is, ha együtt voltunk, sokszor emlegették anyámék, hogy emlékeztek, egy csirke tízünknek is sok volt.

A másik Ipolysághoz fűződő emlékem maga a csoda volt. A jóisten gondviselése vigyázott anyámra és ránk. Már indulni kellett volna, mert az oroszok veszedelmesen közeledtek. Igen kemény tél köszöntött be. Nagynénem ízületi gyulladása kiújult, fekvő beteg lett, ezért úgy döntöttek, hogy nem mennek tovább, az ott élő nővérük, Sári néni segítségével majdcsak lesz valahogy. Anyám, aki nagyon szép nő volt, nagyon félt az orosz katonáktól, hallani sem akart az ott maradásról, apámat is féltette. A tervezett indulás előtti éjszakán nagyon erős hasgörcsei lettek. Orvost kellett hívni, aki vakbélgyulladást állapított meg, és azonnali műtétet javasolt a kórházban. Anyu hallani sem akart

róla, eszelősen ragaszkodott a másnapi induláshoz. Az orvos közölte, hogy valószínűleg rövid időn belül kilyukad a vakbele, és meg fog halni, de ha ennyire hajthatatlan, talán jegeléssel lassítani lehet a dolgot. Egész éjjel jegeltük anyám hasát, mely rettenetesen fájt. Reggel hallottuk, hogy éjjel a kórházat lebombázták, és a sebészet telitalálatot kapott, mindenki meghalt. Döbbenet hallottuk a hírt, és hálát adtunk Istennek, hogy anyu józan ésszel érthetetlen ellenállását sugallta. Apám ezután elrohant az állomásra, ahol egy sebesülteket szállító kórházvonat vesztegelt, és elhozott egy katonavost, aki megnézte anyámat, és úgyszintén azonnali műtétet javasolt, amit majd a vonaton elvégeznek. A vonat nemsokára indul, de csak őt tudja felvenni, nekünk valahogyan másképpen kell utánamennünk. Anyám hallani sem akart az elszakadásról. A kórházvonat nélkülünk ment el. Apám hazafelé menet betért egy útba eső templomba, és a jóisten segítségét kérte. A templomból kilépve egy régi postás ismerősével találkozott, aki a családjával menekült egy este induló vonattal, és felajánlotta, hogy a postakocsiban minket is elvisznek. Közben már hallani lehetett az oroszok ágyúinak hangját, olyan közel voltak. Mi a vagon raktár részében kaptunk helyet, ahol egy összecsukható ágy, néhány szék és pokoli hideg volt, mert nem volt fűthető. Anyám és mi hárman gyerekek az ágyban aludtunk, apám a székeken úgy, hogy a fejét az ágyra, a párnára tette. Erre az éjszakára úgy emlékszem, hogy nagyon fáztunk. A vonat késve indult, mert a sebesülteket szállító kórházvonatot, amin anyánk is utazni kellett volna, előttünk szétbombázták. Anyám hasfájása lassan megszűnt, és meggyógyult. Meggyőződésem, hogy a jóisten vigyázott rá és ránk, és csodát tett, mert még terveik voltak velünk. Anyám egyébként mindig Szent Józsefet hívta segítségül, ha bajban volt. Ezért hálából a háború után született testvérem neve József lett.

Út a bizonytalanba

Ilyen körülmények között jutottunk el Magyardiószeg határába, félig megfagyva. Itt az álló vonat mellett apám észrevette, hogy egy vakvágányon néhány vagon félretolva vesztegel, és emberek laknak bennük. Odament, és érdeklődésére elmondták, hogy ők vasutasok,

mozdonyvezetők, akik most itt laknak. Egy tolató mozdony szolgáltatja a meleget és a meleg vizet. Minket is befogadtak. Egy pullmankocsiban, az egyik fülkében deszkákat raktak az ülések közé, erre jött a perzsaszőnyeg és a sok dunyha, ez lett a hálószoza. A másik mellette lévő fülkében az ülések közé deszkából asztalt barkácsoltak, az lett az ebédlőnk. Az egyik fűtetlen peront lezárva éléskamránk is lett. Még egy olyan vaskályhát is loptak számunkra a német katonáktól, amin főzni lehetett. A lopás a mozdony segítségével történt. Kinézték a kályhát, odamentek a mozdonyhoz s kiengedték a gőzt. Percekig semmit sem lehetett látni, miközben elemelték a kinézett kályhát. Emlékszem az első éjszakára a vonaton, amikor felöltözve a sok dunyha alá lefeküdtünk aludni a dermesztő hidegben. Éjjel drága vasutas barátaink összekapcsoltak a mozdonyhoz, és ránk engedték a fűtést. Arra ébredtünk, hogy izzadtan dobáltuk le magunkról a dunyhákat, és élveztük a jó meleget. Ilyen fejedelmi érzésben már nagyon régen nem volt részünk. Úgy emlékszem, hogy ott és akkor nagyon boldogok voltunk, mert nem fáztunk, a mozdony meleg vizében mosakodhattunk, volt mit ennünk, és segítőkész, jó emberek vettek körül, akikre számíthattunk, pedig, ha belegondol az ember, kiszolgáltatott földönfutók voltunk. A faluban egy néni levágott néhány csirkét, és megpucolva, konyhakész állapotban eladta nekünk. Az éléskamránkban olyan hideg volt, hogy megfagytak, és nem volt probléma a tárolásuk. Ugyanez a néni tejet is szerzett valamelyik szomszédjától. Az egyik közeli házba még fürödni is járhattunk. Egyszóval jók voltak az emberek. Még arra is emlékszem, hogy valakitől kaptam kölcsön egy szánkót, és a közeli dombon nagyokat szánkóztam. Volt is ebből egyszer egy nagy riadalom, mert a vagonunkat váratlanul odébb tolták, amit én nem vettem észre. Hazaindulva nem találtam a mozgó otthonunkat. Borzasztó érzés volt, bölgve, rémülten rohangáltam, elveszetten. Szerencsére anyám észrevette a váratlan manővert, és azonnal megkeresett. Azt az érzést, amit akkor éreztem, soha nem felejtettem el, és álmomban többször visszatért. Az életben később is indokolatlanul nagyon félttem attól, hogy lekésem az aktuális vonatot, így mindig jóval korábban mentem ki az állomásra.

Ebből az időből egy szagélményem is maradt.

Akkoriban vidéken fával és szénrel fűtöttek. A hó, a vidék tiszta illata és a kéményekből jövő füst szaga összekeveredve egy jellegzetes szagélményt adott. Ha azóta télen vidéken járok, mindig felidézi számomra a menekülést, úgy is szoktam hívni, hogy itt „menekülésszag” van.

Egy másik esemény, mely elsősorban szüleim számára volt ijesztő, az volt, hogy elkaptam egy hasmenést, amit ukránkának hívtak, és amibe bizony a kiszáradás miatt bele lehetett halni. Emlékszem, hogy anyám sírt, én le nem szálltam a biliről, apám pedig elindult orvost keresni.

Visszatért egy ukrán orvossal, aki német egyenruhában volt, megvizsgált, megállapította, hogy ez a bajom, és zsebből adott gyógyszert, amitől én nagyon hamar meggyógyultam. Egy ilyen, a sztálini „szocializmust” és embertelen terrort megelőző, talán hazaárulónak is megbélyegezhető emberséges orvos mentette meg az életemet.

Életünk megmentésében nagyon nagy szerepet játszott szüleim nyelvtudása. Kárpátján mindenki úgy nőtt fel, hogy akármilyen származású volt, két nyelven beszélt, magyarul és ruszinul. A városokban magyarul, a falvak többségében inkább ruszinul beszéltek, de megtanulták egymás nyelvét, mert csak így tudtak élni. Trianon után a cseh nyelvet is meg kellett tanulni, mert Csehszlovákia lettünk. Ez nem volt nagy gond, mert a szláv nyelvek nagyon hasonlítanak egymásra. Édesanyám még lengyelül is kiválóan beszélt, mert azon az ágon lengyel származásúak is voltunk. Édesapám viszont sváb volt, és ők otthon nagyanyámmal svábul beszéltek, így apám anyanyelvi szinten beszélt németül. De mindezek ellenére mi magyarok voltunk, akik otthon mindig magyarul beszélünk és éreztünk. Hát ilyen nagy kohó ez a Kárpát-medence, és talán ezért születik annyi tehetséges magyar. A mi családjunkban származását tekintve csak anyai nagyanyám volt magyarnak mondható.

Apám közben annak próbált utánanézni, melyik nyugatra tartó vonat vinne minket tovább, mert az oroszok közeledtek.

A nyilasok

Ekkor nagy fordulat következett be az életünkbe. Jöttek a nyilasok, mindenkit igazoltattak, és akinek nem voltak rendben a papírjai

azonnal ki akarták végezni, így apámat és a vasutasok nagy részét is. Apámnak is lejárt néhány nappal a felmentése, mert nem volt hol és kinél jelentkeznie. Határozottan követelte a nyilasoktól, hogy állítsák őket rögtönítélő bíróság elé, ahol tisztázhatják magukat, mert a háború ellenére sem lehet az embereket kényük-kedvük szerint legyilkolni. Szerencsére az erőteljes fellépés hatására bevitték őket Magyardiószegre, ahol az a Csabai ezredes volt a katonai parancsnok, akit apám még Kárpátaljáról jól ismert. A telefonvonalakat építették ki együtt. Jó barátságba kerültek egymással, mert apám kiváló szakember, Csabai pedig kiváló katona volt, így nagyon jól tudtak együttműködni. Csabai az I. számú magyar hadsereggel volt akkor ott. További felmentést nem tudott adni apámnak, így be kellett vonulnia. Biztosította viszont apámat arról, hogy a hadtest többi tisztjének menekülő családjával együtt gondoskodik rólunk. Nagy volt az öröm, amikor apám és azok a derék mozdonyvezetők is élve visszatértek közénk. Ezek a jóra való emberek nagyon hálásak voltak édesapámnak. Az is csodálatos volt, hogy életüket annak köszönheték, hogy egyszerűen „csak” jó emberek voltak, és emberként segítettek egy háromgyermekes, menekülő családon. Akkor minden érdek nélkül tették azt, amit tettek, de nagyon hamar megkapták a jutalmukat, az életüket.

Apámtól el kellett búcsúzni, talán örökre. Akkor szüleim megfogadták egymásnak, hogy ha vége lesz a háborúnak, és túléljük, Budapesten, a postán keresik egymást.

Bennünket beköltöztettek a helybéli cukorgyár vendéglakásába. Ha jól emlékszem, a karácsonyt itt töltöttük, de nincs róla emlékem. Az I. hadtest többi menekülő családja is ezen, a cukorgyári munkások családjai számára épült kolónián lakott. Központi konyháról kaptuk az ételt, és mivel sok volt a kisgyerek, külön babakonyha is volt. Nővérem, aki imádta a tejbegrízt, még most is emlegeti, hogy öcsénknek milyen jó dolga volt, mert ő tejbegrízt kapott, mi pedig nem. Kaptunk egy nagy zsák kockacukrot, amire rájártunk, hiába dugta el előlünk anyu, mert féltette a fogainkat. A szekrény tetején valahonnan volt egy üveg tojáslítkőr is, amit rendszeresen megdezsmáltunk a finom vaníliaíze miatt. Ezért sem dicsértek meg, mert anyu valószínűleg húsvétra tartogatta. Talán remélte, hogy addigra rendeződnek a dolgok?

Itt jó dolgunk volt, apánkról ekkor már nem tudtunk ugyan semmit, de mások gondoskodtak rólunk.

Hat hét ekhós szekéren

Az oroszok viszont jöttek, és menni kellett tovább. Az ezzel megbízott katonai vezetés lovakat és ekhós szekereket szerzett, és minden szekérhez adtak egy csicskást (tisztiszolga) is, aki a kocsis volt, és akinek minden nehezebb fizikai munkában segítenie kellett. Kb. 50-60 szekérből álló karaván indult Graz felé, majd onnan az Alpokon keresztül Spital am Pyhrnig, az amerikai „fogságig”, ami természetesen nem fogság, hanem a cél és a menekülés vége volt. A mi szekerünket a fent említett perzsaszőnyeggel béleltük ki és a dunyhák alatt aludtunk. A csicskás a szekér alatt aludt. Hat hétig éltünk szekéren. Már március lehetett, mert olvadni kezdett a hó, sok volt a sár, és a szekerek tengelyig merültek el benne. A húsvétot a szekértáborban éltük meg, erre emlékszem, mert anyunak volt egy elmenekített sonkája, amit a gulyáságyúban (vontatható mozgó tűzhely) főztek meg, és annak a levében készült a húsvéti gulyásleves mindenki nagy öröme. Abban az évben április 1-jén és 2-án volt húsvét.

A tábor parancsnoka egy nagyon okos és talpraesett főhadnagy volt. Ő tervezte meg az útvonalat, figyelve az oroszok mozgását. Az oroszok harapófogó szerűen nyomultak előre, és mi mindig a harapófogó harapása közötti kis résen mentünk tovább, gyakran szörnyű kényeszerű útviszonyok között. A pihenőket lehetőleg valamilyen település vagy tanya közelében, patakparton, erdőben jelölte ki. A patak, a forrás vagy a kút a víz miatt volt fontos. Azt ittuk, és abban mosakodtunk, mostunk. Az erdő eltakart, védett és tűzifát adott a főzéshez. Tisztások melletti erdőkben álltunk meg, hogy a lovaknak legyen mit legelniük. Fő táplálékuk a fű volt, de zabot és szalmát is kaptak, amiből kevés volt. Így szegények nagyon soványak voltak. Ha letáboroztunk, kiengedték a lovakat, amelyek a legelésen kívül időnként lobogó sörénnyel vágtaztak, élvezték a szabadságot. Számomra a szabadon vágató ló félelmetes volt, félttem tőlük. Általában két lovunk volt, de előfordult, hogy csak egy jutott. Egy alkalommal késő este meg kellett állnunk egy lejtős helyen. A lovakat akkor nem engedték

el legelni, hanem fákhöz kötötték, hogy el ne csavarogjanak. Éjjel nagy esőzés volt, és a talaj csúszóssá vált. A lovak egy része nem tudott megállni a lábán, és így felakasztotta magát. Szörnyű nagy veszteség volt a tragédián kívül. A mi lovunk is elpusztult. Anyám pánikba esett, hogy ló nélkül nem tudunk továbbmenni, de a derék főhadnagy a maradék lovak újraosztásával és további lovak beszerzésével gondoskodott róla, hogy mindenki továbbmehessen.

A település közelsége az élelmiszer beszerzése miatt volt fontos. Az étkeztetés egy gulyáságúval történt. Mindennap egyszer kaptunk meleg ételt, reggel pedig pótkávéból készült feketekávé és a napi kenyéradagot. Másfél éves öcsém, akinek a menekülés alatt végig hasmenése volt, nagyon szerette ezt a fekete löttyöt, és sokat ivott belőle. Talán ez mentette meg. A kenyér fekete volt, és annyira morzsálódott, hogy lábassal kellett érte menni. Anyu a kenyér pótlására kövekből rögtönzött tűzhelyen lepényeket sütött, mert lisztünk volt még. A falvakba bejártunk tejet kérni. Anyu a karjába vette öcsémet és engem is magával vitt, valamint egy kannát. Oda mentünk, ahol tehenet tartottak, és lehetőleg mindig fejési időben. Én rendszerint helyben megittam egy bögre tejet. Jószívűek voltak az osztrák parasztok, mindig megszántak bennünket, és adtak tejet, de néha mást is. Nővérem 12 éves fejjel ilyenkor vigyázott a holmikra, a csicskás pedig a lóra. Egy alkalomra emlékszem, hogy az egyik faluban, egy nagy házban, hatalmas dézsákban, meleg vízben fürösztötték meg az összes gyereket. Jó meleg volt, és nagyon élveztük. Gondolom, hogy később a felnőttek is megfürödhettek, mert egyébként csak a jéghideg patakvízben mosakodtunk, illetőleg anyám, amikor megálltunk, mindig tüzet rakott, vödörben melegített vizet, és kisöcsémet abban mosdatta. Ha anyu vagy a nővérem mosakodott, messzire elmentünk a tábortól, és vigyáznunk kellett, illetőleg figyelmeztetni őket, ha jött valaki.

Ugyanitt, ahol ez a nagy fürdetés volt, halálból anyu és még néhány asszony az általuk adott nyersanyagokból főztek egy hatalmas adag túrós csuszát, amiből mi is ettünk. Nagyon ízlett nekik, nem ismerték ezt az egyszerű, de finom ételt. Megtanulták az elkészítés módját is.

A csicskásunk egy magyar parasztember volt, aki legszívesebben hazament volna a családjá-

hoz, mert ő sem tudott róluk semmit. Igyekezett nekünk segíteni, de nem mi voltunk a családja, így anyám elég gyakran perlekedett vele. A nagy bajban azért mindig összefogtak.

Ilyen alkalmak voltak pl. azok, amikor az Alpokban, a jeges, csúszós, meredek szerpentineneken, az út egyik oldalán a szakadék, másik oldalán a sziklafal volt, és lefelé kellett menni. Ilyenkor anyu fogta a lovak zabláját, a kocsis meg a bakon ült, mi gyerekek pedig a szekéren. Anyu azért ragaszkodott ahhoz, hogy ő vezesse a lovakat, mert nem bízott a csicskásban, és az ő gyerekei voltak a szekéren. Fizikai erejét, a lóval való bánásmód ismeretét annak köszönhettem, hogy korábban lovagolt, teniszezett, sportosan élt. Az ilyen utakat gyakran éjszaka tettük meg, valószínűleg azért, mert gyakran érte a menekülőket kegyetlen légitámadás, nappal viszont behúzódtunk az erdőbe. A menekülő német csapatok is sokszor leszorítottak bennünket az útról. Egyszer egy német teherautó lenyúzta a lovunk oldalának a bőrét, mert ők voltak a szakadék felőli oldalon és a vezető igyekezett minél beljebb húzódnival, nem törődve velünk. Gyakran láttuk, hogy 15-16 éves német katona gyerekek fáradtan ültek az út szélén, vagy gyalogoltak hazafelé hatalmas szerelesekkel cipelve a hátukon. Előfordult, hogy a menekülő német csapatok elsőbbséget élvezve a mi karavánunk egy részét letolva az útról, elvágta minket egymástól. Mi a hátramaradt részhez tartoztunk. Emlékszem, hogy nagyon kétségbeesett helyzet volt, de főhadnagyunk, addig nem engedte továbbmenni az első részt, amíg mi be nem értük őket, pedig az oroszok már a nyakunkon voltak.

Emlékszem Graz bombázására. Délután értünk a város közelébe. Többen szerették volna, hogy menjünk be a városba, és kérjünk átmeneti segítséget legalább egy éjszakára. Bölcs vezetőnk amellet döntött, hogy álljunk meg egy közeli erdőben, és szokásunkhoz híven ott táborozzunk le. Hát ezen az éjjelen onnan néztük végig, hogyan égett az egész város, földig lebombázták az egészset. Ugyancsak itt történt, hogy két vadászgép alacsonyan szállva fölötünk vívta csatáját, és a géppuskasorozatok az erdőbe csapódtak be, ahol mi voltunk. Mi két vastag törzsű fa védelmében guggolva figyeltük, hogy melyik oldalra kell kúsznunk, hogy ne találjanak el. Az egyik fánál anyu a kisöcsémmel, a másik fa tövében a nővérem meg én

voltunk. Süvítették körülöttünk a golyók. Ezt is ép bőrrel megúsztuk.

Ilyen körülmények között érkeztünk meg Spital am Pyhrn közelébe, ahol egy tanyánál táboroztunk le. Főhadnagyunk bement a városba, ahol már amerikai katonák voltak. Elmondta, hogy menekülő magyar katonacsaládokkal érkezett, sok a gyermek, nő és idős ember. Mi a szokásunkhoz híven tüzet raktunk, mosakodtunk, egyszóval letáboroztunk, amikor vezetőnk visszaérkezett két amerikai dzsippel és néhány amerikai katonával. Tolmács segítségével közölték velünk, hogy a városka melletti dombon üresen áll egy fabarakkokból álló, volt Hitlerjugend-tábor, ott helyeznek el bennünket. A házakban 18 embert befogadó szobák voltak emeletes vaságyakkal. Így több család került egy szobába. Ha jól emlékszem, nekünk két emeletes ágyunk volt egymás mellett összeszerelve, az emeleten aludtunk a nővérem meg én, anyu a kisöcsémel az alsó szinten. Itt, a táborban éltünk a háború befejezéséig. Az Alpok csodálatos hegyei vettek körül bennünket, a csúcokat hó borította, de a völgyben már kitavasodott. Táborunk alatt, amíg a szem ellátott virágzó nárciszmező terült el. Ilyet még sosem láttunk, illatos fehér virágok borították el a rétet. A közeli erdőben sok volt a vargánya. Sokszor mentünk anyámmal szedni, ő jól ismerte a gombákat, így nagyon gyakran ettünk gombapörköltet. A másik étel, amit sokat ettünk, a vadon növevő sóska volt. A feketekávé, a szétmorzsolódó fekete kenyeret és az ebédet központilag főzték és adták. Attól kezdve, hogy amerikai „fogságba” kerültünk, gyakran kaptunk amerikai húskonzerveket is reggelire és vacsorára. Ebéd után nekem kellett elmenni az amerikaiak konyhájára egy lábassal, mert ami megmaradt, azt szétosztották közöttünk. Ez néha több volt, néha kevesebb, de mindenképpen sokkal jobb, mint amit mi ettünk. Szerettem az amerikai húskonzerv ízét és a makarónit. Néha, amíg hazaértem, megdézsmáltam, amit kaptam, és ezért mindig nagyon megszidtak, én pedig szégyelltem magam, de nem bírtam ellenállni a kísértésnek. Az asszonyoknak pénzkereseti lehetőségük is volt, mert le lehetett menni a völgybe mosni, vasalni az amerikai katonákra. Azt megfizették, és abból élelmet tudtak vásárolni. Anyám is lejárt, ha lehetett, mert a munkalehetőséget is fel kellett osztani azok között, akiknek nem derogált az ilyen

munka. Anyám vidéki tanítónő volt, nagyapám vidéki iskolaigazgató, és a dédapám is az volt. A mi családukban az asszonyoknak minden házimunkához jobban kellett érteniük, mint a cselédeknek, és sokszor maguk is csinálták őket. Van még egy olyan abroszom, ami a sok hányattatás ellenére csodálatos módon megmaradt, amit még a nagymamám font és szőtt. Voltak azonban a táborban olyan magas rangú katonatiszt-feleségek is, akiknek egyrészt derogált az ilyen munka, másrészt nem is értettek hozzá. Anyámnak nem volt választása, egyedül volt a három gyerekkel. Sosem éhezünk, mindig előteremtette az ennielőt. De ez így volt később is, a legnyomorúságosabb háború utáni Rákosi-érában is.

Nagyon élveztem az erdőt, a mezőt, a szabadságot. Kedvenc játékom az volt, hogy egy karóból készült képzeletbeli lovon vágtattam az erdei utakon. Eléggé szabadon voltunk engedve. Megtanították nekünk, hogyan néznek ki a különféle szabadon heverő gránátok, puszkagolyók, robbanó szerkezetek, és hogy azokhoz tilos hozzányúlni, de szólni kellett, ha láttunk valahol. Hát bizony sokszor láttunk, szóltunk, de sosem nyúltunk hozzá. Megbízta bennünk, de nem is volt soha baleset. Félni sem kellett. Az ott lévő amerikai katonák nem bántottak senkit, ha találkoztak velünk, inkább adtak valamit, rágógumit, csokoládét. Gyerekként nagyon jól éreztem ott magam. Ebben az érzésben biztosan szerepet játszott a biztonság érzése, hogy nem menekülünk, a csodálatos természeti környezet és a korábban gyakran megélt félelem hiánya. A gyereket az anyagi jólét, azt hiszem, nem nagyon érdekli, mindig a mának él.

Új élet a táborban

Abban a szobában, ahol mi laktunk, volt még egy fiatal pár is. Babát vártak, aki néhány nappal a megérkezésünk után meg is született. Szegény kis jövevény azonban minden nap egész éjjel sírt. Lehet, hogy a mamának nem volt elég teje, és éhes volt, lehet, hogy fáj a hasa, ahogyan ez gyakran előfordul az újszülötteknél, mindenesetre az egész szoba napokig nem aludt. Néhány nap után a főhadnagyunk külön szobába helyezte el őket. Erre a kis történetre én nem emlékeztem, Kató nővérem mesélte el. A történet azért érdekes, mert végiggondoltam,

hogy az a szegény kis asszonynak első várandósságának utolsó hónapjait milyen borzalmas viszonyok között kellett végigcsinálnia a háború miatt. De az Élet élni akart, és annak a gyerekeknek meg kellett születnie, bármilyen mostohák voltak is a körülmények.

Így vártuk a háború végét biztonságban.

Az út hazafelé

Egyik nap összehívták a tábor lakóit, és közölték, hogy vége a háborúnak, és mindenki elmehet. Választani lehetett, ki hova, merre akar menni. A lakók nagy része inkább Amerikába ment, azokat az amerikaiak szállították tovább. A mi szobatársaink Dél-Amerikában kötöttek ki, és ott gazdag emberek lettek. Anyám még egy ideig levelezett velük. Anyut is igyekeztek lebeszélni a hazamenetelről, de ő hajthatatlan volt, hiszen megígérte apámnak, hogy Budapesten találkoznak. Összecsomagoltunk, felraktak bennünket egy vonatra, marhavagonba és az amerikaiak elkísérték a hazamenőket Sopronig. Ott átadtak bennünket az orosz parancsnokságnak, akik a továbbiakban nem törődtek velünk. A vonatokra nem lehetett felférni, és nem lehetett tudni mikor indulnak. Az orosz katonák az állomáson mindent elröböltek, amit csak mozdítni lehetett. Az emberek, akiket kiraboltak, kétségbeesetten jajveszéltek. Anyu a csomagok tetejére fektetett minket és mivel a gyerekeket nem bántották, így semmihez nem nyúltak. Ő maga elment az állomás postahivatalába, és segítséget kért, hogy a mozgó postakocsival vigyenek el Budapestre. A szőnyeget Sopronban hagytuk az egyik postásnál, és a három kofferrel felszálltunk a postakocsiba, amely elvitt Celldömölkig. Ott kiraktak bennünket megint az állomásra. Három napig vártunk, aludtunk koszosan az állomáson addig, amíg ugyancsak a postások segítségével egy mozgó postakocsiban hoztak fel Budapestre. Anyunak volt még pénze, a pengő akkor még használható volt, így némi ennivalót tudott nekünk venni. Itt az állomáson történt, hogy anyu még meglévő kis Doxa karóráját egy orosz katona, ráfogva a fegyvert elvette. Anyu oroszul kérte, hogy ezt ne tegye, mert a gyerekek miatt kell neki az óra, de ez nem segített. Ezután elment az orosz parancsnokhoz, és oroszul elpanaszolta a dolgot. A parancsnok azonnal felsorakoztatta az állomáson lévő ka-

tonáit, és anyunak meg kellett volna mondania, hogy közöttük van-e a tettes. Nem volt közöttük, így az óra nem lett meg, de a parancsnok bocsánatot kért, nagyon sajnálta az esetet. Ilyen is volt.

Találkozás apámmal

A vonat a Keleti pályaudvarra vitt bennünket, ahol megint a posta vezetője segített ki bennünket. Csomagjainkat elzárták egy csomagokat tároló, szortírozó helyiségbe, nekünk pedig éjszakára odaadta az irodáját. Mi ott megmosakodtunk, és a földön, újságpapíron aludtunk. Másnap reggel minket is bezártak a csomagok mellé, nehogy bajunk essék, és anyu elindult aput megkeresni. Így jutott el a Horváth Mihály térre, a posta vezérigazgatóságára, ahol megkérdezte, hogy jelentkezett-e szolgálatra az apám. Anyámat bevitték egy szobába, ahol egy íróasztal volt, és leültették az íróasztalnál lévő székre, majd mondták, hogy várjon. Amíg várt, döbbenetesen vette észre az íróasztalon lévő iratokon apám jellegzetes keze írását, de abban a pillanatban nyílt az ajtó, és apám lépett be rajta. Azt, hogy ez így zajlott le, ők mesélték el. Én arra emlékszem, hogy vártuk anyu visszatérését. Egyszer csak nyílt az ajtó, és a szüleim léptek be rajta, mind a ketten, és apu hóna alatt volt egy 2 kg-os kenyér. Mindannyian sírtunk az örömtől.

Apám elmesélte, hogy amikor vége lett a háborúnak, ígéretéhez híven Budapestre jött, és jelentkezett szolgálatra. A József Távbeszélő Központ műszaki igazgatójává nevezték ki. Keresett minket, de mindenhol azt mondták, hogy minden olyan menekülő családi tábor, mint amilyenek mi voltunk, elpusztult. Az oroszok juttatták őket arra a sorsra, ami elől mi menekültünk. A postán ismerték apám „tragédiáját”, így mindenki boldogan jött nézni a csodát, hogy előkerültünk. Anyu akkor a 165 cm magassága mellett 36 kg volt.

Epilógus

Végiggondolva és összerakva menekülésünk történetét, egyre inkább meggyőződésemmé vált, hogy Fentről vigyáztak ránk, bármi történt is velünk. Husztról el kellett mennünk, mert különben apámat valamilyen módon megölték volna. De honnan volt szüleimnek annyi bá-

torságuk, hogy három gyerekkel a tél elején elinduljanak a teljes bizonytalanságba, miközben háború volt? Az út folyamán többször tapasztaltuk, hogy az emberek többsége jó és segítőkész (lásd mozdonyvezetők, a magyar és az osztrák parasztok, az ukrán katonaorvos stb.). Az is többször bebizonyosodott, hogy a valamilyen közösséghez való tartozás biztonságot és hatalmas védőhálót jelent a közösség minden tagja számára, mint pl. a mi esetünkben a Magyar Posta, és a Magyar Honvédség volt. Vannak olyan remek emberek, névtelen hősök, akik tehetségükkel, elhivatottságukkal sokak életét mentik meg, s akiknek helytállása példa mindazoknak, akik ismerték őket. Melegség önti el a szívüket, ha rágondolnak, és talán elmondanak hálából értük egy-egy imát, de soha semmilyen elismerést, jutalmat nem kapnak. Ilyen ember volt az a főhadnagy is, aki mindvégig vezetett minket, és gondoskodott rólunk. Az osztrák Alpok hegyei között, télen 6 hétig él-

tünk a szabadban, és sosem fáztunk meg, nem voltunk betegek, nem fagyott meg semmink.

Csodák sorozata volt ez a történet, mert Istennek még sok terve volt velünk! De ez már egy másik fejezete családom életének.

Utóirat

A velünk történeteket azért tudtam megírni, annak ellenére, hogy akkor csak 6 éves voltam, mert később sokat beszélgettünk róla. Meséltük apunak, mi történt velünk, így a történetek eleve maradtak, nem felejtettük el őket. Sokat segített Kató nővérem, akit írás közben kérdeztem a részletekről, amelyeket ő részletesebben és pontosabban tudott. Nemcsak azért, mert 6 évvel idősebb volt, hanem azért is, mert csak ő tudott anyunak segíteni, hiszen felnőtté kellett válnia. Segítségéért ezúton is köszönetet mondok.

DR. KROÓ MÁRIA

AKADÉMIAI KIADÓ
KÖNYVAJÁNLÓ

- Barça** Graham Hunter
A világ legjobb csapatának története
- A földi élet regénye** Szathmáry E. – J. Maynard Smith
Az élet születésétől a nyelv kialakulásáig
- Othon** Bill Bryson
A magánélet rövid története
- Az optimista gyermek** Martin Seligman
Véd meg a depressziótól és boldog életet él
- BETEGSÉGEK MEGELŐZÉSE ÉS KORAI FELISMERÉSE** Berkő Péter
- Elég legyen a válságból! MOST!** Paul Krugman

KERESSE KÖNYVEINKET WEBOLDALUNKON, AHOL ÁLLANDÓ KEDVEZMÉNYEKEL VÁRJUK!
www.akademiaikiado.hu